

דו"ח סבא"א – מאי 2007

הפוליטיקה של 'משחק על זמן'

אמילי לנדאו

אחת השאלות הנשאלות לעתים קרובות אודות איראן היא: מתי תגיע ליכולת גרעינית. לעתים ההתמקדות היא במה שמכונה: "נקודת האל-חזור", או "הסף הטכנולוגי", ולעתים ההתמקדות היא בשאלה: מתי עלולה איראן להגיע לנשק גרעיני, או ליכולת להרכיב נשק גרעיני על טילי קרקע-קרקע ארוכי-טווח. התהיות בעניין הזה הולידו אין-ספור הערכות בנוגע למידת התקדמותה האמיתית של איראן בכל מה שקשור לתוכניתה הגרעינית. שאלה זו העסיקה מומחים רבים אבל תשובותיהם הובילו למסקנות שונות. מעבר להיבטים הטכניים והמודיעיניים של סוגיה זו, נגזרות ממנה גם משמעויות פוליטיות חשובות הנוגעות לתחום של קביעת מדיניות. הערכות שניתנו במהלך השנים בעניין לוחות הזמנים של תכנית הגרעין האיראנית שמשו את מקבלי ההחלטות להצדקת החלטותיהם באשר למדיניות כלפי איראן, ולפיכך מילאו תפקיד חשוב ביותר בתהליך הדיפלומטי/ פוליטי עצמו.

הצביעה על כך שאיראן עדיין רחוקה ממטרתה, מה שהצדיק את הטענה שיש די זמן כדי לעצור אותה באמצעות דיפלומטיה ומשא ומתן. כל עוד אפשר היה להיסתמך על הערכה כי יש עדיין זמן בטרם תחצה איראן את הסף הטכנולוגי, היה אפשר עדיין להפעיל יוזמות דיפלומטיות – משא ומתן ואולי סנקציות – ולא היתה כל הצדקה להפעיל לחץ מופרז בעניין זה על איראן או להחליט לעבור לצעדים קשים יותר, כגון פעולה צבאית. כאשר צוטטו הערכות חמורות יותר, הן נדחו בטענה שהן מוגזמות. בחודש מאי השנה פורסם במפתיע כי דו"ח של ה־IAEA שחובר בעקבות ביקור בפועל במתקן בנתאנו, מצביע על כך שייתכן שהזמן אזל. על פי הדו"ח הזה, איראן מפעילה בהצלחה 1,300 סרקזות (צנטריפוגות) ויכול להיות שאי אפשר עוד לעצור אותה מלחצות את הסף הטכנולוגי. היו מי

לאחר שהמערב – באמצעות מדינות ה־EU-3 – התחיל במשא ומתן עם איראן ב־2003 להסדרת העניין הגרעיני, הוא מצא עצמו בתהליך שקשה היה לו מאד לצאת ממנו כשידו על העליונה. לאיראן היה יתרון במשא ומתן בשל נחישותה ודבקותה בתוקף בעמדותיה, בעוד המערב סבל מנחיתות משום שלא היה חזית אחת אלא מדינות רבות, בעלות אינטרסים שונים ולעתים אף מנוגדים. על אף זאת, המערב דבק באמונתו, כי "עדיין יש לו זמן" להגיע לפתרון באמצעות הידברות. ניתן היה להבחין אמנם בעליה קבועה במידת הנחישות שהפגין, אך לא בקצב מהיר מספיק בכדי להדביק את קצב התקדמותה של איראן בתוכנית הגרעין שלה. כך קרה שהמערב השתרך מאחור ובכל זאת נמנע מפעולה נחרצת יותר. בהקשר זה מילאו ההערכות השונות בעניין תכנית הגרעין תפקיד חשוב – תמיד ניתן היה לצטט הערכה אשר

אמילי לנדאו חברה בצוות המחקר של המכון למחקרי ביטחון לאומי

נקרתה ההזדמנות לשים זו לצד זו אמירות שונות לגבי התקדמותה של איראן, ולבחון את התגובות שבאו בעקבותיהן. בתחילת אפריל הכריז נשיא איראן אחמדינג'אד כי איראן השלימה את מעגל הדלק והיא מתחילה בייצור תעשייתי. בסוף אפריל נמסר כי לפי דו"ח מודיעין חדש שיצא בארצות הברית, תהיה איראן מסוגלת להגיע ליכולת גרעינית צבאית (אורניום מועשר בכמות מספקת לפצצה) כבר בשנת

2010, הערכה שמקדימה את המועד האפשרי בחמש שנים (מ-2015) כפי שסברה ארצות הברית קודם לכן. בעוד שרוב הפרשנים התייחסו להכרזתו של אחמדינג'אד כאל הגזמה בתיאור התקדמותה של איראן, הרי שההערכה לפי הדו"ח האמריקני האחרון – שאף היא טענה כי איראן מתקדמת יותר מכפי שסברו קודם לכן – התקבלה בצורה שונה, וכמצביעה על כך שהזמן הולך

ומתקצר. ההבדל בין שתי התגובות הוא ההבדל בין אמירה שהזמן קצר, אך עדיין מספיק דיו כדי לעצור את איראן אם יפגינו המדינות נחישות, לבין אמירה שהזמן עבר וכי יש לנקוט פעולה מיידיית או שיהיה מאוחר מדי.

גם בישראל אנו עדים לניסיון לשמור על איזון עדין בין אמירה כי לא נותר עוד זמן רב מדי לפעולה בעניין איראן, לאמירה לפיה יש עדיין די זמן לתהליך הדיפלומטי להצליח. ישראל מעוניינת לדחוף לגישה שתתמקד בהתקדמותה של איראן, ובמקביל להטיל ספק בידיעות שלפיהן איראן מתקדמת יותר מכפי שסברו, דבר שיחייב תגובה נחושה ומיידיית. כך, במשך ארבע השנים האחרונות, ראינו כיצד ישראל מדברת על ציר הזמן הקצר ביותר להתגרענותה של איראן (אם לא תופרע בפעילותה), ואף גילתה שביעות רצון מסוימת כאשר הערכותיה של ארצות הברית

שציטטו הערכות, שלפיהן יש עוד זמן למשא ומתן ולתהליך הדיפלומטי, וכעת הם אומרים כי הזמן אזל ואין ביכולתם לעשות דבר בעניין זה. מנכ"ל ה-IAEA, מוחמד אל-באראדעי, אומר כי אחת ממטרותיה של השעיית הפעילות להעשרת האורניום – למנוע מאיראן השגת ידע גרעיני – "נעקפה על ידי האירועים". כלומר, אם איראן חצתה את הסף הטכנולוגי, אין עוד טעם להתעקש על השעיית הפעילויות להעשרת אורניום: לאחר שיש לה את הידע, זה רק עניין של זמן עד שאיראן תהיה בעלת יכולת גרעינית. נראה כי בדבריו רמז אל-באראדעי כי לקהילה הבינלאומית אין עוד ברירה אלא לקבל זאת כעובדה מוגמרת.

כולם ידעו שאיראן מתקדמת עם תוכניתה, אז איך קרה הדבר שפתאום נודע שהיא התקדמה הרבה מעבר למשוער? כיצד נפל המערב למלכודת הזאת? מאז שלהי 2003, לא היו באמת חלופות טובות כדי לעצור את איראן מלקדם את תוכניתה. אף אחד לא תמך באופציה הצבאית, והתהליך הדיפלומטי היה איטי ומסורבל. אחת הבעיות בהתנהלות הדיפלומטית של המערב נעוצה בכך שהמשא ומתן שניהל התמקד באופן בלעדי כמעט בדרישה שמבחינת האיראנים היתה בחזקת "ייהרג ובל יעבור", דהיינו, השעיה ללא הגבלת זמן של העשרת אורניום. כך התפתחו הדברים שהזמן לא נוצל באופן יעיל וחמק לו מהר מדי. אילו ההערכות הטכנולוגיות היו כולן נושאות אופי חמור יותר, ייתכן שהיה בכך כדי למקד את מאמצייה של הקהילה הבינלאומית, ולגרום לכך שהסנקציות יופעלו מוקדם יותר. אולם, מאחר שהמערב ידע כי יש לו קושי להפגין חזית אחידה של נחישות, הוא בהכרח נאחז בהערכות הפחות חמורות, אשר הצדיקו דחייה של פעולה נחרצת יותר ויצרו בסופו של דבר מלכוד-עצמי אליו תמרנו עצמן מדינות המערב.

בחודשים האחרונים פורסמו הערכות על פיהן ציר הזמן לפרויקט הגרעין היה קצר יותר. גם נוכח הערכות אלה, היו ניסיונות לטעון כי נותר עדיין זמן מספיק לתהליך הדיפלומטי. במהלך אפריל 2007

2006. אין מקום לוותר על הדרישה מאיראן שתפסיק את הפעילות להעשרת אורניום, אבל אין זמן לשאת ולתת על כך כפי שמבקשים האירופים.

על הקהילה הבינלאומית להחמיר באופן משמעותי את הסנקציות על איראן באמצעות מועצת הביטחון של האו"ם, וגם מחוץ למסגרת זו, תוך הגברת הלחץ על איראן עד שתשעה את פעילותה. זה חייב להיות גם המסר הברור של ישראל. אף שאל-באראדעי צודק בקביעתו כי התקדמות משמעותית כבר נעשתה, הזמן טרם נגמר ודווקא עכשיו יש להגביר – ולא להפחית – את הלחץ על איראן. סנקציות תקיפות יותר לא ישיגו בהכרח תוצאות, אולם כל דבר פחות מזה יהיה ניצחון ברור לאיראן.

לאור הדו"ח של ה-IAEA, נראה כי עתה הזמן אכן אוזל והאתגר האמיתי למערב הוא לנצל את הזמן הנותר, ביעילות.

עלו לבסוף בקנה אחד עם הערכותיה שלה. אולם בו בזמן, ראש הממשלה אולמרט הזדרז להתייחס בביטול להכרזותיו של אחמדינג'אד מתחילת אפריל, באומרו כי הוא מפקפק בכך שתוכניתה של איראן אכן מתקדמת כפי שנטען, וכי יש עדיין זמן לעצור בעד איראן. כך, ישראל רצתה להדגיש כי הזמן קצר, אולם ביקשה לשמור על סף רחוק די הצורך כדי שלא תידרש פעולה מיידי. לכן, ראש הממשלה אולמרט לא קיבל כלשונן את ההערכות כי הזמן, לאמיתו של דבר, אוזל.

לסיכום ניתן לאמר כי הניסיון המצטבר עד כה מן המאמצים לטפל באיראן באמצעות משא ומתן אינו מותיר מקום רב לאופטימיות: לעומת איראן ה"משחקת על זמן", הקהילה הבינלאומית "משחקת עם הזמן". בנקודה זו, על הקהילה הבינלאומית להפגין נחישות, ולהתמיד בדרך שבחרה באמצע שנת